

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

Кафедра гри на музичних інструментах

**Самостійна робота студентів з вивчення
українського фортепіанного репертуару
(поліфонічні твори)**

Методичні рекомендації з курсів
„Загальне фортепіано”,
„Основний музичний інструмент”
для студентів спеціальності
025 „Музичне мистецтво”
денної та заочної форми навчання

Рівне 2017

Друкується за рішенням Науково-методичної ради Рівненського державного гуманітарного університету

Самостійна робота студентів з вивчення українського фортепіанного репертуару (поліфонічні твори): Методичні рекомендації з курсів „Загальне фортепіано”, „Основний музичний інструмент” для студентів спеціальності 025 „Музичне мистецтво” денної та заочної форми навчання / Автор О.К. Никон. – Рівне: РДГУ, 2016. – 20с.

Ухвалено кафедрою гри на музичних інструментах РДГУ (Протокол №1 від 21 березня 2017 року)

Упорядник: О.К. Никон, доцент кафедри гри на музичних інструментах РДГУ

Рецензенти: В.І. Буцяк – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гри на музичних інструментах РДГУ

С.Н. Якимчук – доцент кафедри хорового диригування РДГУ

Відповідальний за випуск О.Л. Івченко, доцент, завідувач кафедри гри на музичних інструментах РДГУ

Методичні рекомендації адресовані студентам Інститут мистецтв з дисциплін „Загальне фортепіано”, „Основний музичний інструмент” і призначені для самостійної роботи над поліфонічними творами українських композиторів.

Основні положення

На сучасному етапі методологією процесу навчання та оцінювання знань студента визначено його переорієнтацію з суто лекційно-інформативної на **індивідуально-диференційовану особистісно-орієнтовану форму**. Усі світові та пропонувані останнім часом національні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні включно інформаційні, технології навчання! Однією з причин неуспішності студента в сучасних умовах соціально-економічного, побутового перевантаження є невміння організувати своє навчання поруч із соціальною та побутовою зайнятістю. Доцільно і правильно організована самостійна роботи студента приносить бажані результати, тому в сучасній педагогіці приділяється значна увага цьому питанню.

Традиційно використовуються такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів: семестрові завдання для самостійної та індивідуальної роботи, колоквиуми, самостійно вивчені твори та інше.

В навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин, які відводяться на самостійну роботу студента (до 1/3 навчального часу). Традиційно вважається, що студент цей час використовує для самостійного опрацювання літератури, музичних творів, які виносяться на самостійне вивчення, виконувати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в системі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці. Такі завдання не вимагають навіть глибокої систематизації не те, що творчого осмислення, моделювання. Такі форми роботи практично не оцінюються, бо передбачається врахування їх результатів у оцінці знань, здобутих студентом під час їх виконання. Проте, відомо, що ефективність такого роду самостійної роботи є надто низькою і ретельно її виконує лише частина встигаючих студентів.

Творча, наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того така робота повинна бути індивідуалізованою з врахуванням рівня творчих можливостей студента, його виконавських здібностей, інтересів, навчальної активності тощо.

Настала необхідність пошуку нових форм оптимізації самостійної роботи студентів. Враховуючи специфіку підготовки фахівця в системі музичної педагогіки, ми пропонуємо використання в навчальному процесі форми „Індивідуальне навчально-творче завдання”.

Індивідуальне навчально-творче завдання (ІНТЗ) є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-творчого, виконавського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового заліку чи іспиту із даної навчальної дисципліни.

Мета. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст. ІНТЗ – завершена практична або творча робота в межах навчальної дисципліни курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних в процесі аудиторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Отже:

1. ІНТЗ розглядається як навчальний модуль, який виконується самостійно і оцінюється як частка навчального курсу з врахуванням у загальній оцінці за курс. Це надає вагомості даній роботі і робить її зміст вартісним.
2. ІНТЗ визначає зміст, технологію самостійної роботи студента та структурує її.
3. Індивідуалізація роботи студента виключає списування, дублювання видів робіт та сприяє індивідуальній відповідальності за виконану роботу.
4. ІНТЗ містить елементи пошукової, науково-творчої роботи і виступає чинником залучення студента до науково-дослідницької та творчої роботи, яка може бути продовжена через виконання курсової, дипломної, магістерської роботи.

Загалом, як свідчить досвід інших ВНЗ, введення ІНТЗ приводить до зростання якісних показників навчальної діяльності студентів. Позитивним в ІНТЗ є не тільки активізація самостійної роботи студента, але і його мобілізація на виконання навчального завдання, яке оцінюється і обов'язково впливає на підсумковий контроль.

Індивідуальні навчально-творчі завдання

Виконання індивідуальних навчально-творчих завдань є однією з новітніх форм оптимізації навчального процесу. Така робота дозволяє не тільки реферативно розкрити зміст зазначеної теми з навчального курсу, а й творчо підійти до вивчення програмного матеріалу. Індивідуальна та самостійна робота, як складові організації навчання за вимогами Болонського процесу, є своєрідними засобами самоконтролю та самовдосконалення студента, розвивають його творчі та пошукові здібності, залучаючи до науково-творчої роботи, яка є невід'ємною частиною навчального процесу.

Тема: Багатоголосні обробки українських пісень.

Тематичні добірки

Варіант 1

1. Розлилися круті бережечки. Обробка Я. Степового.
2. Пливе човен. Обробка М. Леонтовича.
3. Зашуміла ліщинонька. Обробка М. Леонтовича.

4. Ой з-за гори кам'яної. Обробка М. Леонтовича.
5. Щедрик. Обробка М. Леонтовича.

Варіант 2

1. Сюди гори – туди гори, розлилося синє море. Обробка Р. Сімовича.
2. Не буду я женитися. Обробка Р. Сімовича.
3. Ішов козак без ліс, без ліщину. Обробка Р. Сімовича.
4. Котилася бочка. Обробка Р. Сімовича.

Варіант 3

1. В. Косенко. Мелодія.
2. І. Шамо. Пісня.
3. Ю. Щуровський. Степова пісня.
4. А. Коломієць. Мелодія.

Завдання.

1. Ескізно опрацювати вибрані твори.
2. Визначити вид поліфонічного викладу матеріалу.
3. Розкрити зміст кожного твору, проаналізувати літературні джерела українських народних пісень, показати їх вплив на динамічний розвиток форм вцілому.
4. Охарактеризувати методи роботи над поліфонією підголоскового викладу музичного матеріалу.
5. Розкрити стильові особливості творів.
6. Показати методи роботи над нотним текстом: штрихи, мелодія-тема, підголоски, аплікатура, педаль, динаміка, туше, агогіка.
7. Професійне виконання (по нотах) визначеної музичної колекції.
8. Виконати ІНТЗ у формі реферату згідно загальноприйнятих вимог.

Питання до самостійного опрацювання поліфонічних творів

„Розлилися круті бережечки”, обробка Я. Степового

1. Який характер фортепіанної обробки народної пісні? Пригадайте літературний текст даного твору. В чому особливості поєднання тексту та мелодії (формування, динаміка, розвиток музичної форми)?
2. З яких розділів складається структура п'єси? Продумайте динамічний розвиток п'єси та її тональний план.
3. Які особливості поліфонічного викладу твору? Визначте, скільки голосів у мелодійній тканині та особливості їх взаємодії між собою.
4. Що є тематичним „зерном” у мелодії? Визначте, з яких мотивів виникають підголоски.
5. Як добитись виразного виконання мелодії? Як за допомогою гнучкого динамічного нюансування (в межах основної звучності) показати інтонаційний розвиток теми в першому проведенні?

6. Як добитись виразного співвідношення голосів за характером тембрового звучання, динаміки та артикуляції?
7. В т.т. 5, 14, 23, 26 композитором введені фермати. Які зміни в ладогармонічному розвитку п'єси повинні відтінити ці нюанси, яке їх значення?
8. Як аплікатура, яку ви підібрали, сприяє виразному виконанню голосів?
9. Які ще фортепіанні обробки хорових творів Я. Степового ви знаєте?

„Пливе човен”, обробка І. Берковича

1. Яка форма твору? Поясніть особливості її структури у зв'язку з літературним змістом хорової обробки М. Леонтовича.
2. Який вид поліфонічного викладу фактури? Визначте кількість голосів, характер підголосків, особливості їх взаємодії між собою.
3. Який динамічний план п'єси? Як ви розумієте виконання нюансів? Як за допомогою гнучкого нюансування в межах основної звучності Р виявити інтонаційний розвиток мелодії в т.т. 3, 4 першого проведення теми?
4. На яких інтонаціях ґрунтуються мотиви? Як виконати фрази в цілому, щоб не подрібнювати їх на мотиви? Який елемент музичної мови є об'єднуючим?
5. Продумайте основні виконавські засоби викладу теми. Якими артикуляційними прийомами краще показати тему і відмітити підголоски у двоголосному викладі в правій руці?
6. Чи сприяє позначена композитором аплікатура виразному виконанню голосів?
7. Які виконавські засоби ви застосуєте, щоб виразно виконати тему, яка проходить в лівій руці в т.т. 13-18? Як ви розумієте термін *marcato*?
8. Порівняйте умовно тембральне звучання голосів з хоровим.
9. Визначте кульмінацію твору. Які мелодичні ходи характеризують звучання хорових партій (сопрано, альт, тенор, бас).
10. Яку педаль можна використати в даній п'єсі (пряму, запізнюючу)?
11. Зверніть увагу на взаємодію голосів, а також на неспівпадіння їх мелодичних і ритмічних акцентів в обох голосах.
12. Добийтесь виразного та осмисленого виконання твору в основному темпі, зберігаючи поліфонічну ясність і темброву визначеність голосів.

„Зашуміла ліщинонька”, обробка І. Берковича

1. Визначте характер п'єси. Пригадайте літературний текст відомої хорової обробки української народної пісні М. Леонтовича. Порівняйте ці дві обробки в плані розвитку форми та динаміки твору.
2. Який вид поліфонічного викладу твору (підголосковий, імітаційний)?

3. Проаналізуйте порядок вступу голосів. Скільки їх у цьому творі і які особливості голосоведення?
4. Як, на вашу думку, виразно виконати тему (опора на літературний текст), показати її інтонаційний розвиток? Визначте інтонаційну вершину теми.
5. Чим викликаний вибір динаміки (перше проведення звучить *mf*, далі *P*)? Яке тембральне забарвлення голосів? Порівняйте зі звучанням хорових партій – сопрано, альт, тенор, бас.
6. Проаналізуйте перемінний розмір твору.
7. Які виконавські прийоми необхідно застосувати для виразного виконання голосів в кожній руці?
8. Визначте кульмінацію твору.
9. Визначте особливості аплікатури та її роль у голосоведенні.
10. Визначте заповільнений, робочий та кінцевий темп п'єси та одиницю метро-ритмічної пульсації.
11. Які ви знаєте фортепіанні обробки хорових творів І. Берковича? Ознайомтесь з деякими з них („Ой, з-за гори кам'яної”, „Щедрик” та інші).

„Та нема гірш нікому”, обробка М. Лисенка

1. Охарактеризуйте розвиток форми вцілому. Яким чином він пов'язаний з літературним текстом твору? Які особливості куплетно-варіаційної форми в цій п'єсі? На що вказують знаки :|| в т.т. 5, 8?
2. Який поліфонічний виклад характерний для даного твору? Проаналізуйте інтонаційну близькість підголосків до теми.
3. Який характер п'єси? Як розвивається динаміка (від *P* до *f*)? Визначте кульмінацію твору.
4. Визначте тембро-динамічне забарвлення кожного голосу і відповідні прийоми звуковидобування.
5. Як сприяє аплікатура одночасному голосоведенню двох голосів однією рукою?
6. Що означає ліга між нотними знаками однаково значення в т.т. 2, 3, 4, 9, 10, 15, 16?
7. Опрацюйте голоси попарно. Як добитись виразного співвідношення голосів музичної тканини за характером тембрового забарвлення, динаміки та артикуляції. За допомогою яких прийомів доцільно досягти „об'ємного” (за тембром та динамікою) звукового співвідношення голосів?
8. Які стилістичні особливості фортепіанної обробки М. Лисенка (мелодичні та інтонаційні звороти, характерність підголосків та вцілому поліфонічної фактури)?
9. Визначте робочий та кінцевий темп твору.

10. Які фортепіанні обробки українських народних пісень М. Лисенка ви знаєте?

Тема: Імітаційна поліфонія – канон, інвенція.

Тематичні добірки

Варіант 1. Канон.

1. Є. Юцевич. Канон.
2. І. Хуторянський. Маленький канон.
3. Ж. Колодуб. Вальс (канон в октаву)
4. Ж. Колодуб. Танець (канон в октаву)
5. Ж. Колодуб. Танець (канон в дециму)
6. А. Коломієць. Канон у народному стилі.

Варіант 2. Інвенція.

1. Ю. Щуровський. Інвенція.
2. С. Павлюченко. Інвенція.
3. Є. Юцевич. Інвенція на тему української народної пісні „Сонце низеньку”.
4. М. Дремлюга. У старовинному стилі.
5. М. Дремлюга. Інвенція.

Завдання.

1. Ескізно опрацювати вибрані твори.
2. Охарактеризувати тип поліфонічного викладу матеріалу, розкрити особливості і основні риси імітаційної поліфонії.
3. Розкрити методи роботи над імітаційною поліфонією.
4. Детальне опрацювання поліфонічного твору: тема-відповідь, імітаційні звороти, горизонтальне прослуховування ліній кожного голосу, поліфонічна вертикаль, ансамбль голосів.
5. Виконання твору в цілому, динамічний розвиток форми.
6. Підготувати реферат на тему „Імітаційна поліфонія – канон, інвенція” згідно загальноприйнятих вимог.

Питання до самостійного опрацювання поліфонічних творів

Є. Юцевич. Канон

1. Яким Ви уявляєте собі характер канону? Який образний колорит характеризує його ладотональне забарвлення?
2. Визначте тип поліфонічного розвитку твору. Які особливості канонічної імітації?
3. Проаналізуйте структуру, тематичний матеріал канону. Як інтонаційно поєднані чи різняться дві теми канону?
4. Продумайте основні виконавські засоби виконання теми першої частини твору. Визначте її інтонаційну вершину.
5. Які артикуляційні прийоми Ви застосуєте для її виконання?

6. Як змінюється характер твору в другій частині. Що означає термін *Rosario mosso*?
7. Зверніть увагу на зміну розміру та метроритмічну пульсацію.
8. Виконайте канон вцілому зберігаючи контраст за характером, динамікою між двома частинами твору.

I. Хуторянський. Маленький канон

1. Який характер канону? Визначте його структуру, ладотональний план.
2. Як Ви охарактеризуєте тему? На якій відстані від початку її звернення вступає другий голос? Який інтервал між ними?
3. Які артикуляційні прийоми Ви використаєте для виразного показу тем?
4. Визначте тембральне забарвлення кожного голосу. Яким чином слід виконати голоси, щоб ясно прослуховувалась поліфонічна тканина канону (динаміка, артикуляція, штрих)?
5. Зверніть увагу на штрих *staccato* і *legato* в першому такті теми. Як сприяє аплікатура правильному їх виконанню.

Ю. Щуровський. Інвенція

1. Яким Ви уявляєте характер інвенції? Який образний колорит надає інвенції ладотональне забарвлення?
2. Визначте принцип поліфонічного розвитку в цій інвенції та вид поліфонії.
3. Яка структура інвенції? Який її ладотональний розвиток? Чи трансформується тема в процесі розвитку твору?
4. Проаналізуйте тему і протискладення. Які спільні інтонаційні звороти Ви чуєте?
5. В яких регістрах звучить тема?
6. Визначте динамічний план інвенції у відповідності реєстрової характеристики голосів.
7. Які співвідношення звучання між голосами (у всіх проведеннях теми і протискладеннях, а також в інтермедіях)?
8. Чи можливе застосування педалі в цій інвенції, яка її роль і в яких епізодах вона доречна?
9. Зверніть увагу на штрихи в темі. Яку, на Вашу думку, роль відіграє *legato* між двома звуками? Які виконавські прийоми необхідно застосувати для об'єднання цих коротких мотивів у фрази?
10. Як сприяє аплікатура виразному виконанню теми і протискладень?
11. Який Ви оберете робочий темп твору?
12. Який темп означає термін *Allegro*? Визначте його за метрономом.
13. Добийтесь виразного і продуманого виконання інвенції в незмінному кінцевому темпі, зберігаючи поліфонічну ясність і темброву забарвленість голосів.

14. Які інвенції Ю. Щуровського Ви знаєте? Яка особливість поліфонічного стилю творів композитора?

С. Павлюченко. Інвенція

1. Визначте характер інвенції. Які елементи музичної тканини його характеризують? Визначте ладотональний план і структуру твору.
2. Який принцип поліфонічного розвитку мелодичного матеріалу? Визначте особливості голосоведення.
3. Охарактеризуйте тему і протискладення. Яке звукове співвідношення двох голосів.
4. На якому тематичному матеріалі побудовані інтермедії в т.т. 5, 6, 11-13. Продумайте виконавські прийоми секвенційних побудов.
5. Визначте динамічний план інвенції у відповідності зі структурним поділом форми та регістровою характеристикою голосів. Яке співвідношення звучності між голосами (у всіх проведеннях теми і протискладення, а також в інтермедіях)? Яке значення *subito f* в завершальній побудові інвенції?
6. Зверніть увагу на інтонацію мотиву (зі слабкої долі на сильну) в темі. Яке значення *tenuto* на першій і третій долі такту.
7. Продумайте основні виконавські засоби у темі і протискладенні. Якими артикуляційними прийомами показати мотиви, які характеризують тему?
8. Чи потрібно використовувати педаль в інвенції більше, ніж вона проставлена автором? Яку роль вона відіграє в кінцевій побудові твору? Як аплікатура сприяє виразному виконанню голосів?
9. Зверніть увагу на взаємодію голосів, а також на неспівпадіння їх мелодичних і ритмічних акцентів та штрихів в обох голосах.
10. Визначте робочий – заповільнений темп інвенції, а також її кінцевий темп, метро-ритмічну одиницю пульсації.
11. В робочому темпі відпрацюйте голосоведення, динаміку. Зверніть увагу на яскраві проведення тем в т.т. 7, 8 – у першому голосі та в т.т. 9, 10 – у другому, на фоні секвенційних побудов у протискладенні.

Є. Юцевич. Інвенція

1. Визначте характер інвенції. На тему якої української народної пісні вона написана?
2. Проаналізуйте структуру твору, ладотональність, динамічний та гармонічний план. Поділіть твір умовно на частини у відповідності до особливостей поліфонічної форми.
3. Визначте тип за метрономом. Який Ви оберете робочий заповільнений темп?

4. Прослідкуйте проведення теми почергово у двох голосах. Визначте в яких регістрах і тональностях викладена тема у другому розділі п'єси (розробкова частина).
5. Який характер протискладень? На якому матеріалі вони побудовані?
6. Проаналізуйте інтермедії. Які особливості їх інтонаційного складу та проведення в кожному розділі твору?
7. Як змінюються тема та протискладення в репризній частині інвенції за мелодичною побудовою, динамічним розвитком та насиченістю імітацій?
8. Проаналізуйте, якими виражальними засобами тема підводиться до кульмінації. Які виконавські прийоми необхідно застосувати для яскравого її показу?
9. Визначте динамічний план інвенцій у відповідності до структури форми і регістрової характеристики голосів.
10. Чи можливе застосування педалі в цій інвенції, яка її роль і в яких епізодах вона потрібна?
11. Як аплікатура сприяє вірному голосоведенню?
12. Виконуючи твір в цілому намагайтесь зберегти поліфонічну ясність та тембральне забарвлення голосів.

М. Дремлюга. У старовинному стилі

1. Чим пояснюється назва твору? Стиль якого композитора нагадує характер мелодичного матеріалу? Який образний колорит надає інвенції її ладотональне забарвлення та інтонаційна будова теми?
2. Який принцип поліфонічного розвитку в цій інвенції і до якого виду поліфонії вона належить?
3. Яка структура інвенції, з яких розділів вона складається? Який її ладотональний розвиток? Як трансформується тема в процесі розвитку твору?
4. Уважно прослухайте тему і протискладення. Які образні риси надає темі взаємодія динамічних фанфарних ходів і хореїчних низхідних секундних інтонацій?
5. Продумайте основні виконавські засоби вимови теми і протискладення. Якими артикуляційними прийомами краще відтінити контрастні мотиви, які характеризують тему?
6. Як аплікатура сприяє виразному виконанню голосів?
7. Яким регістром і тональністю характеризується друге проведення теми? Зверніть увагу на нове протискладення, яке його супроводжує. Чим воно відрізняється за характером від першого протискладення і які ознаки теми воно відтіняє або підкреслює?
8. Визначте, в яких регістрах і тональностях проходить тема в розробковій частині інвенції?
9. Який характер інтермедій і на якому матеріалі вони побудовані?

10. Визначте динамічний план інвенції у відповідності до структурного поділу форми і реєстрової характеристики голосів.
11. Яке співвідношення звучності між голосами у всіх проведеннях теми і протискладень, а також в інтермедіях? В яких моментах ми бачимо різкі зміни звучності (*subito*)?
12. Яким Ви уявляєте робочий темп інвенції (за метрономом)?
13. Добийтесь виразного і осмисленого виконання інвенції, зберігаючи поліфонічну ясність і темброве забарвлення голосів.

М. Дремлюга. Інвенція

1. Визначте характер інвенції. Які стилістичні особливості інтонаційної будови теми? Проаналізуйте тональний план та структуру твору.
2. Продумайте артикуляцію інвенції.
3. Проаналізуйте тему і протискладення. Яким є тематичне „зерно”, з яких мотивів складається головна інтонація і як вона розвивається в подальшому?
4. Як добитись виразного виконання голосів за характером тембрового забарвлення і артикуляції?
5. Прослідкуйте проведення теми в обох голосах. Які зміни (інтонаційні, динамічні, мелодичні, гармонічні) відбуваються в ній в другій (розробковій) частині. В які тональності модулює тема?
6. Проаналізуйте тематичну структуру інтермедій. На якому матеріалі вони будуються?
7. Які особливості репрізної частини твору. Проаналізуйте імітаційні зміни.
8. Визначте динамічний план інвенції. Де, на Вашу думку, знаходиться кульмінація твору?
9. Як Ви розумієте позначення *cresc. poco a poco*, *rit. a tempo*, *piu f.*
10. Зверніть увагу на раптові зміни звучності в репрізній частині.
11. Розрахуйте силу звучання тематичного матеріалу в кульмінації інвенції.
12. Яка метроритмічна одиниця пульсації твору?
13. Добийтесь виконання інвенції в єдиному темпі, зберігаючи особливості імітаційного викладу музичного матеріалу.

Тема: Поліфонія у гомофонній фортепіанній фактурі.

Варіант 1. Особливості поліфонізму В. Барвінського. „Українська сюїта”, „Прелюдії”.

Варіант 2. Поліфонічні форми в творчості Н. Нижанківського. „Маленька сюїта”, „Листи до неї”,.

Варіант 3. „Поліфонія пластів” В. Косенка. Поеми, поеми-легенди.

Варіант 4. Своєрідний поліфонізм Л. Ревуцького. Прелюдії, пісня, канон, концерт №2 для фортепіано з оркестром.

Варіант 5. Поліфонія в гомофонній фактурі творів Б. Лятошинського. Прелюдії.

Варіант 6. Особливості поліфонічної фактури в творах М. Дремлюги, І. Шамо, В. Подвали, Ю. Рожавської.

Завдання.

1. Ескізно опрацювати вибрані твори.
2. Охарактеризувати особливості використання поліфонічних форм в творах композиторів.
3. Розкрити методи роботи над поліфонічною фактурою.
4. Дати характеристику творчості композиторів, твори яких розглядаються за умовами завдання.

Питання для самостійного опрацювання теми

„Особливості поліфонізму В. Барвінського”

„Українська сюїта. Прелюдії”

Поліфонічні форми в творчості Н. Нижанківського.

Маленька сюїта „Листи до Неї”

1. Охарактеризуйте особливості музичної мови В. Барвінського. На матеріалі прелюдій Фа-дієз мажор, мі мінор, визначте джерела його мелодики.
2. Які виконавські прийоми Ви застосуєте для виразного звучання голосів музичної тканини зі збереженням тембрового забарвлення, динаміки та артикуляції в цих прелюдіях?
3. Який вид поліфонічного викладу застосовує композитор в „Пісні” (Українська сюїта)?
4. На матеріалі яких українських народних пісень побудована Українська сюїта?
5. Як композитор трактує першоджерела?
6. Проаналізуйте структуру фуги в останній частині Української сюїти. Які особливості поліфонічного викладу матеріалу для неї характерні? Яку роль вона має в драматургії циклу?
7. Які особливості поліфонічної мови В. Барвінського Ви визначили, проаналізувавши фактуру Прелюдії та Української сюїти?
8. Які особливості поліфонічної форми в першій частині Маленької сюїти „Про ніжність її рук”?
9. Охарактеризуйте інтонаційну будову теми фуги. Яке значення має fuga в структурній будові циклу в цілому і в цій частині сюїти?
10. На яких інтонаційних зворотах і тематичному матеріалі побудовані інтерлюдії?
11. Проаналізуйте сюїту в цілому. Як композитор використовує поліфонію в гомофонній фактурі?

12. Ескізно програйте Інтремеццо Н. Нижанківського. Які поліфонічні елементи характерні для гомофонної фактури твору?

*„Поліфонія пластів” В. Косенка
Поєми, Поєми-легенди*

1. Проаналізуйте дві Поєми-легенди ор 12. Які характерні особливості у поліфонізмі В. Косенка?
2. Як Ви розумієте вислів „поліфонія пластів”? Охарактеризуйте цю особливість музичної мови В. Косенка.
3. Які новітні засоби музичної виразності характерні для фактури цих творів (мелодія, гармонія, поєднання гомофонії та поліфонії)?
4. Який вид поліфонічного викладу застосовує композитор для створення „поліфонії пластів” в поємі-легенді мі мінор?
5. Які додаткові виконавські прийоми необхідно застосувати для рельєфного тембрального звучання голосів?
6. Визначте мотив-зерно, з якого розвивається тематичний матеріал поєми-легенди.
7. Яке значення партії лівої руки у створенні поліфонічної фактури?
8. Зверніть увагу на регістрові особливості проведення теми. Як впливає на розвиток поліфонічної фактури ця особливість?

Своєрідний поліфонізм Л. Ревуцького. Прелюдії, пісня, канон

1. Який характер фортепіанного викладу п’єси та функції голосів музичної тканини в прелюдії Ре-бемоль мажор Л. Ревуцького?
2. Визначте елементи підголоскової поліфонії в цій прелюдії, позначеної рисами імітаційності.
3. Які інтонаційні особливості властиві середньому контрапунктуючому голосу? На якому тематичному матеріалі він побудований?
4. Як в цьому творі композитор поєднує гомофонну фактуру з поліфонічною?
5. Проаналізуйте фактуру „Пісні”. Які особливості поліфонічного викладу музичного матеріалу (підголосковість, характерна для народних традицій розгортання мелодики, рух середнього голосу з тонами фігурацій)?
6. Які виконавські прийоми необхідно застосувати для виразного виконання мелодії, підголосків, рух середнього голосу в сексту з тонами фігурацій?
7. Як впливає аплікатура на відтворення штрихів (*legato*, *tenuto*)?
8. Яке значення штрихів в інтерпретації поліфонічної фактури?
9. Визначте характер канону (див. Нотний додаток), його структуру, тональний план, динаміку.

10. Які особливості поєднання імітаційної поліфонії (канону) з гомофонно-гармонічною фактурою?
11. Проаналізуйте проведення теми в кожному голосі. Як вона змінюється в процесі розвитку форми (динаміка, ритм, штрихи, ладотональність)?
12. Узагальніть свої спостереження і визначте, які особливості визначають поліфонізм Л. Ревуцького.

*Поліфонія в гомофонній фортеп'яній фактурі творів Б. Лятошинського.
Прелюдії*

1. Дайте загальну характеристику фортеп'яній творчості Б. Лятошинського. Прелюдії.
2. Які поліфонічні прийоми характерні для фактури творів Б. Лятошинського? Яка роль прийомів поліфонічної техніки у процесах формотворення?
3. Проаналізуйте фактуру циклу „Три прелюдії для фортепіано” ор 38. Який вид поліфонічного викладу використовує композитор в поєднанні з гомофонною фактурою?
4. Чому, на Вашу думку, композитор використовує форму канону в середині другої прелюдії?
5. Які інтонаційні особливості характерні для розгортання поліфонічної фактури в творчості Б. Лятошинського?
6. Які фортеп'янні твори композитора характеризуються поєднанням гомофонної фактури з елементами поліфонії?
7. Які стильові особливості творів Б. Лятошинського?

Т. Лосєва. Музика дощу

1. Визначте характер і тональний план твору.
2. Визначте, які види фактури застосовуються в цих творах.
3. Визначте особливості аплікатури.
4. Зробіть аналіз мелодичних фраз.
5. Який вид поліфонічного тематичного розвитку застосований у творі?
6. Складіть схему педалізації.
7. В яких тактах застосовується підголоскова поліфонія?
8. Наведіть приклади з музичної літератури, де використовуються подібні образи.

Тема: Фуговані форми.

Варіант 1.

1. С. Павлюченко. Фугета ля мінор.
2. С. Павлюченко. Фугета Мі бемоль мажор.
3. Р. Сімович. Прелюдія і фугета.
4. С. Павлюченко. Фугета Ля мажор.

Варіант 2.

1. Ю. Щуровський. Фуга мі мінор.
2. Є. Юцевич. Фуга мі мінор.
3. М. Скорульський. Фуга ре мінор.
4. П. Гайдамака. Фуга ре мінор.

Варіант 3. Цикл М. Скорика. Прелюдії і фуґи.

Варіант 4. Цикл Ю. Щуровського. Маленькі прелюдії і фуґи.

Варіант 5. Поліфонічні цикли В. Бібіка, М. Тица (загальний огляд).

Завдання.

1. Ескізно опрацювати визначені твори.
2. Дати характеристику фуґам (фугетам), які визначені для роботи.
3. Визначити побудову фуґи: експозиція, розробкова і репризна частини, динамічний розвиток, характеристика теми, протискладення.
4. Окреслити виконавські проблеми: штрих, туше, аґогіка, аплікатура, голосоведення.
5. Методика роботи над фуґованими формами.
6. Виконати підбрану музичну колекцію.

Питання для самостійного опрацювання поліфонічних творів

С. Павлюченко. Фугета Мі-бемоль мажор, фугета Ля мажор

1. Проаналізуйте тему фугети, який її характер?
2. Що характерне для інтонаційної структури теми? Яка тут потрібна артикуляція?
3. Визначте темброво-динамічну характеристику кожного голосу і відповідні прийоми звуковидобування.
4. Прослухайте всі проведення теми та її поліфонічні перетворення.
5. Визначте структуру фугети.
6. Вивчіть протискладення, визначте роль кожного з них та продумайте їх змістову роль у фугеті.
7. Визначте динамічний план.
8. Уточніть аплікатуру.
9. В робочому темпі опрацюйте фугету, зберігаючи поліфонічну ясність та тембральне забарвлення голосів.

Р. Сімович. Прелюдія і фугета

1. Визначте характер кожної частини циклу та особливості їх образного співвідношення.
2. Яка структура прелюдії та її тональний план?
3. Виявіть специфічні складності голосоведення (темброве забарвлення голосів, їх динамічна диференціація).
4. Продумайте аплікатуру в прелюдії.

5. Визначте її динамічний план.
6. Які особливості педалізації?
7. Визначте робочий і кінцевий темп прелюдії.
8. Яка структура фугети?
9. Зверніть увагу на особливості інтерпретації теми (штрихи, динаміка, метроритм).
10. Прослідкуйте проведення теми в трьох голосах. Як вона змінюється в процесі розвитку?
11. Визначте тональний план фугети.
12. Який тематичний матеріал протискладень?
13. Проаналізуйте інтермедії. Як Ви їх охарактеризуєте в плані інтонаційного, динамічного розвитку?
14. Складіть схему педалізації.

Ю. Щуровський. Фуга

1. Який характер має фуга? Охарактеризуйте тему, її зв'язок з українською народною піснею.
2. Визначте структуру, тональний план.
3. Проаналізуйте протискладення, його характер, тематичний матеріал.
4. В які тональності модулює тема в розробковій частині?
5. Охарактеризуйте репризну частину.
6. Вивчіть інтермедії.
7. Визначте аплікатуру.
8. Опрацюйте поліфонічну фактуру: окремо кожний голос та з'єднуючи голоси попарно. Вслухайтесь в інтонації кожного голосу. Зверніть увагу на однакове тембральне забарвлення теми протягом її звучання.
9. Чи доцільно використовувати педаль?
10. Зверніть увагу на технічні труднощі голосоведення в лівій руці.
11. Визначте робочий та кінцевий темпи фуги.

Є. Юцевич. Фуга мі мінор

1. Які фольклорні джерела використовує композитор в темі фуги?
2. Визначте структуру фуги, її тональний план, динамічний розвиток.
3. Проаналізуйте тему і протискладення.
4. Як трансформується тематичний матеріал в процесі розвитку форми.
5. Які особливості голосоведення у фузі?
6. Зверніть увагу на проведення теми у першому голосі в т.т. 13-16. Які метроритмічні зміни відбулись?
7. Які виконавські прийоми необхідно застосувати при проведенні теми у другому голосі в репризі фуги?
8. Проаналізуйте характер, тематичний матеріал, побудову інтермедій.
9. Як Ви розумієте виконання авторських позначень *calando*, *poco rall*?

10. Визначте кульмінацію фуги та її спад.

М. Скорульський. Фуга ре мінор

1. Який характер теми та протискладень фуги?
2. Яка одиниця метроритмічної пульсації фуги?
3. Проаналізуйте структуру, тональний та динамічний план фуги.
4. Як аппліатура сприяє вірному голосоведенню?
5. Проаналізуйте проведення теми в процесі розвитку форми.
6. Яку можна застосувати педаль і де саме?
7. Проаналізуйте тематичний матеріал інтермедій.
8. Визначте особливості голосоведення.
9. Визначте кульмінаційне проведення теми.
10. Зверніть увагу на збереження тембрового забарвлення голосів протягом звучання теми.
11. Виконайте фугу, витримуючи темп, характер голосоведення, динамічний план.

П. Гайдамака. Фуга ре мінор

1. Який характер фуги? Як Ви розумієте авторські позначення темпу характеру звучання *andante sostenuto e molto cantabile*?
2. Охарактеризуйте протискладення. Як вони інтонаційно поєднуються з темою?
3. Визначте тональний та динамічний план фуги.
4. Яка її структура?
5. Прослідкуйте проведення теми та її тональні і імітаційні зміни.
6. Зверніть увагу на проведення теми у третьому голосі та визначте виконавські завдання у голосоведенні двох ліній у лівій руці.
7. Визначте аппліатуру. Як правильно вибрана аппліатура сприяє голосоведенню?
8. Проаналізуйте інтермедії. Яка їх структура та тематичний матеріал?
9. Вивчіть твір, зберігаючи голосоведення та темброве забарвлення голосів.

Література

1. Воробкевич Т.П. методика викладання гри на фортепіано.-Львів,2001
2. Історія української музики. В 6-ти т. Т.4: 1917 – 1941 / Відпов. ред. Л.О. Пархоменко. – К.: Наук. думка, 1992. – 613с.
3. Кашкадамова К. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах. Історія. – Тернопіль: СМП „Астон”, 1998. – 199с.
4. Клиш В.Л. Українська радянська фортепіанна музика (1917 – 1977). – К.: Наук. думка, 1980. – 314с.

5. Крусь О.П. Історія української музики ХХ ст.: Навч.-метод. посібник. – Луцьк: Надстир'я, 1997. – 82с.
6. Кияновська Л.О. Мирослав Скорик: Творчий портрет композитора в дзеркалі епохи. – Львів: В-во „Сполом”, 1998. – 216с.
7. Корній Л.П. Історія української музики. Ч. 3: ХІХ ст.: Підручник. – К. – Нью-Йорк: В-во М.П. Коць, 2001. – 480с.
8. Курковський Г. Питання фортепіанного виконавства: Збірник статей. – К.: Музична Україна, 1983. – 151с.
9. Никон О.К. Українська фортепіанна поліфонічна музика / Навчальний посібник. – Рівне: РДГУ, 2006. – 191с.
10. Олійник О.С. Перший український радянський репертуар // Українське музикознавство. Вип. 3: Наук.-метод. міжвідомчий щорічник. – К.: Муз. Україна, 1968 – С. 211 – 214.
11. Ровенко О. Провідний голос у поліфонічній фактурі // Українське музикознавство вип. 9: Наук.-метод. міжвідомчий щорічник. – К.: Муз. Україна, 1974 – С. 178 – 196.
12. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. – К., 1998. – 368с.
13. Якуб'як Я.В. Аналіз музичних творів. (Музичні форми): Підручник. – Тернопіль, 1999.
14. Ярмак Т.М. Загальне фортепіано: теорія і методика навчання / Навчальний посібник для спеціальності “Музичне мистецтво”. – Рівне: РДГУ, 2004. – 114с.
15. Ярмак Т.М. П'єси українських композиторів для фортепіано / Навчальний посібник. – Рівне: РДГУ, 2001. – 165с.
16. Асаф'єв Б. Музыкальная форма как процесс. Кн. 1,2. – Л.: Музгиз, 1963.
17. История украинской музыки: Учеб. пособие для муз. вузов / А.Я. Шреер-Ткаченко, Т.В. Шеффер, Л.Б. Архимович и др.: Сост. А.Я. Шреер-Ткаченко. – М.: Музыка, 1981. – 271с.
18. Мазель Л.А. Строение музыкальных произведений. Учебное пособие. – Л.: Музыка, 1986. – 456с.
19. Протопопов В. История полифонии. Вып. 4: Западноевропейская музыка ХІХ – начала ХХ века. – М.: Музыка, 1986. – 319с. нот.
20. Протопопов В. История полифонии. Вып. 5: Полифония в русской музыке ХVІІ – начала ХХ века. – М.: Музыка, 1987. – 319с. нот.
21. Ройтерштейн М.И. Практическая полифония. – М.: Просвещение. – 1988. – 158с.
22. Ройтерштейн М.И. Полифония: Учеб. пособие. – М.: Изд. центр „Академия”, 2002. – 192с.
23. Ручьевская Е.Л. Функции музыкальной темы. – Л.: Музыка, 1977. – 192с.
24. Савшинский С. Пианист и его работа. – М.: Советский композитор, 1961. – 172с.
25. Южак К. Контрапункт и полифония // Сов. музыка. – 1990. – №8. – С. 101 – 104.

Самостійна робота студентів з вивчення українського фортепіанного репертуару(поліфонічні твори): Методичні рекомендації з курсів „Загальне фортепіано”, „Основний музичний інструмент” для студентів спеціальності 025 „Музичне мистецтво” денної та заочної форми навчання

Упорядник: доц. Олена Костянтинівна Никон
Відповідальний за випуск: О.Л. Івченко
Комп’ютерний набір, верстка: П.В. Никон

Підписано до друку 21.03.2017 р. Формат 60\84\16
Папір офсетний. Друк офсетний. Обсяг 1 ум. др. арк.
Наклад 100 примірників